Kur'an'ı Nasıl Tefsir Etmeliyiz?

﴿كيف نفسر القرآن﴾

[**Türkçe–Turkish–تركي**]

Muhammed Nasıruddin el-Elbani

2009 - 1430

IslamHouse

﴿كيف نفسر القرآن﴾

« باللغة التركية »

محمد ناصر الدين الألباني

2009 - 1430

IslamHouse

SORU 1: Muhterem hocamız kısa bir süre önce küçük bir kitabta: "Kur'ân'dan istediğini, istediğin için alabilirsin."(1) diyen bir hadis gördüm. Acaba bu hadis sahih midir? Bu hususta bizi aydınlatır mısınız? Allah ecrinizi versin.

CEVAP: "Kur'ân'dan dilediğini, dilediğin için alabilirsin" sözü bazı dillerde hadis diye yaygınlık kazanmıştır. Fakat maalesef bu da sünnette aslî bir dayanağı olmayan hadis türündendir. Bundan dolayı böyle bir sözü rivayet etmek ve bunu Peygamber (s.a)'e nisbet etmek caiz değildir.

Diğer taraftan "Kur'ân'dan dilediğini, dilediğin için alabilirsin" şeklindeki bu geniş ve kapsamlı anlamın İslam şeriatında sahih ve sabit olarak kabul edilmesi kesinlikle doğru olamaz. Mesela, ben evimde otursam, iş, güç edinmeyip çalışmasam, buna karşılık Rabbimden bana semadan rızkımı göndermesini istesem ve bunu Kur'ândan bu şekilde anlıyorum diye gerekçelendirsem, bunu kimse kabul edebilir mi?

Bu batıl bir sözdür. Belki de şu ribatlar diye adını verdikleri ve oturup kalktıkları yerlerde yan gelip yatma karakterine sahib, tenbel sûfilerin uydurmalarındandır. Bunlar o ribatlarda oturur kalırlar ve Allah'ın rızkının kendilerine kimler tarafından getirileceğini gözetler dururlar. Ancak böyle bir tutumun müslümanın tabiatına uygun olmadığını bilmemiz gerekir. Çünkü Peygamber (s.a) bütün müslümanları gayretli olmak ve izzetli bir nefse sahib olma esası üzere eğitmiştir. Peygamber (s.a)

---

1 Silsiletu'l-Ahadîsi'd-Daife, 557.

şöyle buyurmuştur: "Yukarıdaki el, aşağıdaki elden hayırlıdır. Yukarıdaki el infak eden eldir, aşağıdaki el ise dilenen eldir."(2)

Bu vesile ile vaktiyle bazı zahid ve sufiler ile alakalı okumuş olduğum bir hususu hatırlatmak isterim. -Bu alanda sözü fazla uzatmak istemiyorum. Çünkü onların kıssaları pek çok ve acaibtir-:

İddia ettiklerine göre onlardan birisi yanına azık almaksızın seyahate çıkmış, nerdeyse açlıktan ölecek hale gelmiş. Uzaktan ona bir köy görünmüş, oraya gitmiş. O gün cuma günü imiş. O kendi kanaatine göre Allah'a tevekkül eden birisi olarak yola çıktığı için kendince tevekkülünü bozmamak maksadıyla da mescidde bulunan kalabalığa kendisini göstermemiş. Bunun yerine kendisini kimse görmesin diye minberin altında gizlenmiş. Fakat içten içe de: ‘keşke birisi beni farketse’ diye düşünüyormuş. İşte hatib hutbesini verdi, kendisi de cemaatle birlikte namaza durmadı. İmam hutbe ve namazını bitirdikten sonra insanlar da grublar halinde teker teker mescidin kapılarından çıkmaya başlamış. Nihayet adam mescidde kimse kalmadığını ve artık kapıların kapatılma zamanı geldiğini anlamış. Yiyeceği, içeceği olmaksızın mescidde tek başına kalacağını farketmiş. Orada bulunanlara varlığını isbat etmek için öksürür gibi yapmaktan başka bir çare bulamamış. İnsanlardan birisi oraya dikkat etmiş ve açlıktan, susuzluktan bir deri, bir kemiğe dönmüş olduğunu

---

[2] Buhari, 1429 -lafız onun-; Müslim, 1033.

görmüşler. Onu almışlar ve gereken yardımlarda bulunmuşlar.

Sonra ona: Sen kimsin be adam? diye sormuşlar.

O: Ben Allah'a tevekkül eden zahid birisiyim, demiş. Diğerleri: Sen az kalsın öleceksin. Nasıl olur da Allah'a tevekkül ettiğini söylüyorsun. Eğer Allah'a tevekkül eden birisi olsaydın, kimseden bir şey istemezdin ve öksürerek varlığını kimselere de hissettirmezdin; ta ki sonunda günahın sebebiyle ölüp gidecektin.

İşte bu "Kur'ân'dan dilediğini, dilediğin için al" şeklindeki bu hadisin ve benzerlerinin kişiyi nerelere kadar götüreceğine dair bir örnektir.

Hulâsa, bu hadisin aslı, astarı yoktur.

SORU 2: Muhterem hocam, Kur'anniyyûn (Kur'ân'ın herşeylerine yeterli olduğunu kabul edenler) şöyle der: Yüce Allah: *"İşte Biz herşeyi gereği gibi açıkladık."* (el-İsra, 15-12) diye buyurmaktadır. Bir başka yerde de: *"Biz o kitabta hiçbir şeyi eksik bırakmadık."* (el-En'âm, 6/38) diye buyurmaktadır. Rasûlullah (s.a) da şöyle buyuruyor: "Şüphesiz bu Kur'ân'ın bir ucu Allah'ın elinde, diğer bir ucu sizin elinizdedir. Ona sımsıkı sarılınız, sizler ondan sonra ebediyyen sapmayacak ve asla helak olmayacaksınız."[1] Siz saygıdeğer hocamızdan bu

[1] Sahihu't-Terğib ve't-Terhib, 1-93-35

hususta bizlere gerekli açıklamaları yapacağınızı ümit ediyoruz.

CEVAP: Yüce Allah'ın: *"Biz o kitabta hiçbir şeyi eksik bırakmadık."* buyruğunu ele alalım. Bu âyet-i kerimede sözü edilen "kitab"dan kasıt Levh-i Mahfuz'dur. Kur'ân-ı Kerim demek değildir. Yüce Allah'ın:*"Biz herbir şeyi iyiden iyiye açıkladık."* buyruğuna gelince, sizler Kur'ân-ı Kerim'e dair az önce yapılan açıklamaları da ekleyecek olursanız, işte o vakit yüce Allah'ın herbir şeyi gereği gibi açıklamış olduğunu da anlamış olursunuz. Fakat buna bir hususu daha eklemek gerekir. Siz de biliyorsunuz ki, açıklama kimi zaman genel bir çerçeve çizilerek yapılır. Altına çokluklarından dolayı tek tek sayılmalarına imkan olmayan pekçok cüz'î hususun kaydedilebileceği genel birtakım kaideler koymakla yapılabilir. Şarî-i Hâkim bu pekçok cüz'î hususlar için bilinen pekçok kaide koymakla bu âyet-i kerime'nin anlamı da açıklık kazanmış olmaktadır.

Kimi zaman da bu açıklama geniş ve etraflı açıklamalarla yapılır ki, bu âyet-i kerime'den hatıra ilk gelen de odur. Nitekim Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur: "Allah'ın size emredip de, benim size emretmediğim hiçbir şey bırakmadım. Allah'ın size yasaklayıp da benim size yasaklamadığım hiçbir şey bırakmadım."(2)

O halde açıklama kimi zaman kapsamına pekçok cüz'î hususun girdiği kaideleri ortaya koymakla, kimi zaman da bu kaidelerden herhangi birisine başvurmaya

---

2 Silsiletu'l-Ahadîsi's-Sahiha, 1803

gerek bırakmayacak şekilde ibadet ve hükümlerin yeterince açıklanmasıyla olabilmektedir.

Kapsamına pekçok fer'î hususun girdiği ve böylelikle İslamın büyüklüğü ve İslamın teşrî'deki çerçevesinin genişliğinin ortaya çıktığı kaidelerden bir kısmına Peygamber (s.a)'ın bazı hadislerini örnek olarak verelim:

"Zarar ve zarara zararla karşılık vermek yoktur."[3]

"Sarhoşluk veren herşey hamrdır ve her hamr haramdır."[4]

"Her bid'at bir dalâlet (sapıklık)dır ve her dalâlet te ateştedir."[5]

İşte bunlar öyle birtakım kaideler ve genel kurallardır ki; birinci hadiste ister can ile ister mal ile ilgili hiçbir zarar bunun dışında kalmamaktadır. İkinci hadiste ise sarhoşluk veren herşey ile alâkalıdır. Sarhoşluk veren bu madde ister meşhur olduğu üzere üzümden elde edilmiş olsun, ister mısır yahut darıdan, isterse başka herhangi bir maddeden elde edilmiş olsun. O sarhoşluk veriyorsa haramdır.

Üçüncü hadiste de aynı durum sözkonusudur. Bid'atler pekçok olduğundan ötürü onları sınırlandırmaya ve tek tek saymaya imkan yoktur. Bununla birlikte bu hadis-i şerif oldukça veciz olmakla birlikte çok açık bir

---

3 Sahihu'l-Câmî, 7517

4 İrvâu'l-Ğalîl, 8-40-2373

5 Sahihu't-Terğib ve't-Terhib, 1-92-34; Salâtu't-Terâvîh, s.75

şekilde: "Herbir bid'at sapıklıktır ve herbir sapıklık ateştedir" demektedir.

İşte bu bir açıklama tarzıdır. Ancak kaidelerle açıklamadır.

Bildiğiniz hükümlere gelince, bunlar çoğunlukla tek tek sünnette ele alınıp açıklanmış, bazan da mesela miras hükümleri gibi olanları Kur'ân-ı Kerim'de zikredilip açıklanmıştır.

Anılan hadis-i şerife gelince; sahih bir hadistir. Bu hadis ile amel etmek ve ona sımsıkı sarılmak imkânımız vardır. Nitekim bir başka hadiste şöyle denilmektedir: "Ben aranızda iki şey bırakıyorum. Onlara sımsıkı sarıldığınız sürece asla sapıtmayacaksınız. Allah'ın kitabı ve Rasûlünün sünneti."(6)

Buna göre elimizde bulunan Allah'ın ipine sımsıkı sarılmak, ancak Kur'ân-ı Kerim'i açıklayan sünnet gereğince amel etmekle gerçekleşir.

SORU 3: Kimisi şöyle diyor: Eğer hadis bir âyet ile çelişecek olursa sıhhat derecesi ne olursa olsun merduttur. Buna örnek olarak ta: "Şüphesiz ki ölü, yakınlarının kendisi için ağlaması sebebiyle azablandırılır"(1) hadisini örnek göstermekte ve Âişe (r.anhâ)'nın bu hadisi yüce Allah'ın: *"Hiçbir günah yüklenen kimse bir başka yüklenicinin yükünü çekmez."* (Fatır, 35/18) buyruğunu delil göstererek reddedişini delil göstermektedirler. Böyle diyenlere nasıl cevab verilebilir?

---

6 Mişkatu'l-Mesâbih, 1-66-186

1 Sahihu'l-Cami, 1970

Bu hadisin reddedilmesi sünnetin Kur'ân ile reddedilmesi problemlerinden birisidir. Aynı zamanda bu, bu çizginin sapma gösterdiğini ortaya koymakmaktadır.

Bu hadise, özellikle de Âişe (r.ânha)'nın hadisine sarılanlara verilecek cevaba gelince:

1- Hadis bakımından: Bir defa bu hadisi şu iki sebeb dolayısıyla hadis bakış açısı ile reddetmeye imkân yoktur:

a- Bu hadis İbn Ömer (r.a)'dan sahih bir senet ile gelmiştir.

b- Bu hadisi tek başına İbn Ömer rivayet etmemiştir. Bu hususta Ömer b. el-Hattab ta ona tabidir. Ayrıca Ömer ve onun oğlu da bu hadisi tek başlarına rivayet etmemişlerdir. Bu hususta Muğire b. Şube de onlara tabidir. Şu anda hatırladığım kadarıyla bu üç sahabeden gelen rivayetler Buhari ile Müslim'de vardır.

Bir kimse bu hadis hakkında özel olarak araştırma yapacak olursa bu hadisin başka yollardan da geldiğini görür. Bu üç hadisin tamamı da senedleri itibariyle sahih hadislerdir. Bunlar sadece Kur'ân ile çatışma (teâruz) halindedir, iddiasıyla reddolunamazlar.

İkinci olarak; bu hadisin yorumlanması açısından cevap verilebilir. Bu hadisi ilim adamları iki şekilde yorumlamış bulunmaktadır.

Birinci şekil:

Bu hadis hayatta iken aile halkının ölümünden sonra şeriata aykırı birtakım işler yapacaklarını bilen, buna rağmen onlara öğüt vermeyen, kendisi için ağlamamalarını tavsiye etmeyen ölü hakkındadır. Çünkü böyle bir ağlama ölenin azablandırılmasına sebeptir. "el-Meyyit: Ölen" lafzının başındaki "el" takısı burada istiğrak ve kapsamlılık bildirmek için değildir. Yani hadis, her ölen aile halkının kendisi için

ağlamaları dolayısıyla azab görür, anlamına gelmez. Buradaki "el" takısı ahd içindir. Yani vefatından sonra şeriata aykırı birtakım işler yapmamalarını ailesine öğütlemeyen ölü hakkındadır. İşte aile halkının kendisi için ağlaması dolayısıyla azablandırılacak olan ölü budur. Öğüt vermek görevini ve kendisi için ağıt yakmamaları, özellikle böyle bir zamanda işlenen münker işleri yapmamalarını söyleyerek şer'î vasiyet görevini yerine getiren kimse ise azablandırılmaz. Vasiyet etmez ve öğüt vermezse azablandırılır.

İşte bilinen ve ünlü birçok ilim adamının yaptığı birinci tür açıklama şeklinden anlamamız gereken budur. Nevevi ve benzerleri böyle açıklamışlardır. İşte bu açıklamayı öğrenmiş olduğumuza göre artık bu hadis ile yüce Allah'ın: *"Günahkâr hiçbir nefis başkasının günahını yüklenmez."* (el-En'âm, 6/164) buyruğu arasında herhangi bir çatışma (teâruz) olmadığı da ortaya çıkar. Çatışma "el-meyyit" lafzının başındaki "el" takısının istiğrak ve kapsamlılık ifade ettiğinin kabul edilmesi halinde sözkonusudur. Yani ölen herkesin azab göreceği anlamında kabul edilirse, o vakit hadisi açıklamak müşkil bir hal alır, âyet-i kerime ile çatışma arzeder. Şâyet az önce açıkladığımız anlamı bilecek olursak o vakit herhangi bir çatışma (teâruz) veya müşkil (izahı zor durum) sözkonusu olmaz. Çünkü azab gören kimse ancak öğüt ve vasiyet görevini yerine getirmemekten dolayı sözkonusu olur. İleri sürülen teâruzu bertaraf etmek için bu hadis ile ilgili uygun bir açıklama şekli budur.

2- İkinci şekle gelince: Bu da merhum Şeyhu'l-İslam İbn Teymiye'nin bazı eserlerinde sözkonusu ettiği şekildir. Buna göre burada azab, kabir azabı yahutta âhiretteki bir azab demek değildir. Buradaki azabın anlamı, acı çekmek ve üzülmek demektir. Yani ölen kimse aile halkının kendisi için ağladıklarını duyduğu vakit, onun için üzülmelerinden ötürü o da üzülür, kederlenir.

Şeyhu'l-İslam İbn Teymiye böyle demiştir. Ancak bu açıklama sahih bir açıklama olsa şüphenin kaynağını kurutur.

Fakat ben şöyle diyorum: Böyle bir açıklama iki önemli gerçek ile çatışma halindedir. Bundan dolayı bizim hadisin birinci tür açıklamasını dayanak almaktan başka çaremiz yoktur:

Birinci gerçek: Az önce kendisine işaret ettiğim Muğire b. Şûbe'nin rivayet ettiği hadiste sözkonusu azabın acı çekmek anlamında olmadığını ortaya koyan bir fazlalık ihtiva etmektedir. Bu fazlalığa göre burada sözü geçen azab hatıra ilk gelen anlamıyla azabtır. Yani cehennem ateşi azabıdır. Yüce Allah'ın affetmesi hali elbette müstesnâdır. Nitekim yüce Allah'ın şu buyruğunda açıkça görüldüğü gibi: *"Doğrusu Allah kendisine şirk koşulmasını mağfiret etmez. Ondan başkasını da dilediğine bağışlar."* (en-Nisa, 4/48)

Muğire'nin rivayetinde şu fazlalık vardır: "Şüphesiz ölen kimse kıyamet gününde aile halkının ağlaması sebebiyle azab görecektir." İşte bu ifade, ölen kimsenin kıyamet gününde aile halkının kendisi için ağlamalarından ötürü azab göreceği hususunda açıktır. Bu azab kabirde olmayacaktır. İşte İbn Teymiye'nin acı ve kederle açıkladığı da budur.

İkinci gerçek, ölü ruhunu teslim ettikten sonra etrafında olup biten hiçbir şeyi hissetmez. Bu yapılanlar ister hayır, ister kötülük olsun. Nitekim kitab ve sünnetten deliller de bunu göstermektedir. Ya bütün ölüler için yahutta bazıları için bir kaide durumunda olan bazı hadislerin sözkonusu ettiği özel bazı haller müstesnâdır. Meselâ, bu gibi hallerde yüce Allah ölülere kendisi sebebiyle acı çekecekleri bazı şeyleri işittirmiştir.

Birinci türden olanlara örnek olarak Buhari'nin Sahih'inde rivayet ettiği Enes b. Malik (r.a) yoluyla gelen şu hadis-i şeriftir: Rasûlullah (s.a) buyururyor ki: "Kul kabrine

yerleştirildikten ve cenazesiyle birlikte gelenler geri döndükten sonra -henüz o onların ayak seslerini duymakta iken- ona iki melek gelir..."[(2)] Bu sahih hadiste ölenin defnedilmesi ve insanlar onu bırakıp geri döndükleri sırada özel bir duyması tesbit edilmektedir. Yani melekler kabirde öleni otturtuklarında ona ruh tekrar iade edilir. İşte o bu halde gidenlerin ayak seslerini duyar. Hadis açıktır ki; bu ölen kişinin de, bütün ölenlerin de ruhlarının kendilerine iade edildiğini ve onların diriltilecekleri güne kadar kabirleri arasında gidip gelenlerin ayak seslerini duymaya devam edeceklerini ifade etmemektedir.

Bu özel bir durumdur ve ölenin özel bir duyma şeklidir. Çünkü bu durumda ruhu ona iade edilmiş olur. İşte o vakit İbni Teymiye'nin yaptığı açıklamayı kabul edecek olursak, ister defninden önce naaşı çerçevesinde, ister kabrine konulmasından sonra etrafında olup bitenleri hissetmesi sınırlarını genişletmiş oluruz. Bu da onun hayatta olanların kendisi için ağladıklarını duyması anlamına gelir. Bunu kabul etmek için ise bir nassa ihtiyacımız vardır. Böyle bir nas da yoktur. Bu bir.

İkinci husus: Kitabın ve sahih sünnetin bazı nassları ölülerin birşey duymadıklarını ortaya koymaktadır. Bu oldukça uzun bir konudur; fakat ben bu hususta sadece bir hadis zikredeceğim ve bu soru ile ilgili cevabı bitireceğim. Sözkonusu hadis Peygamber (s.a)'ın şu buyruğudur: "Şüphesiz yüce Allah'ın yeryüzünde gezgin melekleri vardır. Onlar ümmetimden bana selamı ulaştırırlar."[(3)]

Peygamber efendimizin "gezgin melekler" ifadesi oturup kalkılan meclisleri dolaşanlar demektir. Peygamber (s.a)'a bir müslüman salavât getirdiği her yerde, o

---

[2] Sahihu'l-Cami, 1675

[3] Sahihu'l-Cami, 2174

müslümandan salavâtı Peygambere ulaştırmakla görevli bir melek vardır. Eğer ölüler işitselerdi elbetteki bu ölüler arasında işitmeye en layık olan Peygamber efendimizdir. Çünkü yüce Allah ona ayrı bir fazilet vermiş, bütün peygamberler, rasûller ve âlemlerin üstünde ona ayrı özellikler vermiştir. Eğer ölen bir kimse olup biteni duysaydı Rasûlullah (s.a) duymalıydı. Diğer taraftan Peygamber eğer ölümünden sonra bir şey duysaydı, ümmetinin ona getirdiği salât ve selâmı duymalıydı.

İşte buradan Peygamberden değil rasûl, nebî ya da salih kimselerden onlardan daha aşağı mertebede olanlardan yardım ve imdat dileyenlerin ne kadar hatalı, hatta sapık olduklarını anlamaktasınız. Çünkü böyleleri eğer Rasûlullah (s.a)'dan yardım dileyecek olsalar o dahi onların bu isteklerini duyamaz. Nitekim Kur'ân'ın açık ifadeleri de bunu göstermektedir: *"Allah'ı bırakıp da taptıklarınız şüphesiz sizin gibi kullardır."* (el-A'râf, 7/194); *"Onlara dua etseniz, dualarınızı işitmezler..."* (Fâtır, 35/14)

O halde ölüler, ölümlerinden itibaren hiçbir şey duymazlar. Az önce sözünü ettiğimiz ölenin ayak seslerini duyması halinde olduğu gibi özel birtakım meselelere dair nass ile açıklanmış olan haller müstesnâ. Böylelikle bu soruya dair cevabımız da burada sona ermektedir.

SORU 4: Teypte Kur'ân-ı Kerim okunuyorken hazır bulunanların bir kısmı da konuştuklarından dolayı Kur'ân'ı dinlemiyor iseler, dinlememelerinin hükmü nedir ve hazır olanlardan herhangi bir kimse yahutta teybi açan kişi günah kazanır mı?

CEVAB: Bu meseleye verilecek cevab teyibten Kur'ân okunan meclisin farklılığına göre değişik olabilir. Eğer meclis ilim, zikir, tilavet ve Kur'ân okunan bir meclis ise bu durumda okunan Kur'ân-ı Kerim'e tamamıyla kulak vermek, dinlemek

gerekir. Bunu yapmayan kişi yüce Allah'ın Kur'ân-ı Kerim'deki:*"Kur'ân okunduğu vakit ona kulak verin ve dinleyin. Olur ki merhamet olunursunuz."* (el-Araf, 7/204) buyruğuna muhalif hareket etmiş olacağından ötürü günahkardır.

Şâyet meclis ilim, zikir ve Kur'ân okunan bir meclis değil de sıradan bir meclis ise mesela insanın evde çalışması yahut dersini tekrarlaması ya da mütalâada bulunması gibi bir halde bulunuluyor ise bu durumda esasen teyibin açılması ve evde ya da mecliste bulunan diğerlerine ses ulaşacak şekilde sesin yükseltilmesi caiz değildir. Çünkü bu gibi kimseler bu durumda Kur'ân'ı dinlemekle yükümlü değildirler. Çünkü onlar bu maksatla oturmamışlardır. Bu durumda sorumlu olan kişi teyibin sesini yükselten ve onun sesini başkalarına işittirendir. Çünkü bu durumda o kişi başkalarını zora sokmakta, onları böyle bir durumda, böyle bir dinlemeye hazır olmadıkları bir halde Kur'ân dinlemeye zorlamaktadırlar.

Buna en uygun örneklerden birisi de şudur: Herhangi bir kimse yolda giderken ya satıcısından yahutta hazır yiyecek satıcısından veya kaset satıcısının yanından geçerken Kur'ân sesinin yolun her tarafına yayıldığını görürsünüz. Nereye giderseniz bu sesi duyarsınız. Acaba herkes yolunda giderken yolda yürüyenlerin hepsi uygun olmayan bu yerde okunan bu Kur'ân-ı Kerim'e kulak vermekle yükümlümüdürler? Hayır. Sorumlu kişi insanları böyle bir zor durumda bırakan ve onlara Kur'ân sesini işittiren kimsedir. Bu da ya ticaret yahutta insanların dikkatini çekmek için yapılan veya buna benzer maddi herhangi bir menfaat için yapılan bir iştir. O halde bunlar -bazı hadislerde[1] de geçtiği üzere- Kur'ân-ı Kerim'i bir çeşit çalgı gibi kullanmış olmaktadırlar. Ayrıca bunlar yahudi ve hristiyanların yolundan başka bir yolla Allah'ın âyetlerini az bir bedel karşılığında satan kimseler de oluyorlar. Yüce Allah

---

[1] Silsiletu'l-Ahadiysi's-Sahiha, 979

ise onlar hakkında: *"Onlar Allah'ın âyetlerini az bir bedele sattılar."* (et-Tevbe, 9/9) diye buyurmaktadır.

SORU 5: Şanı yüce Allah kendi zatı hakkında haber verirken: *"Onlar hile yaptılar. Allah da hilekârlıklarına karşılık verdi. Allah hileye karşılık verenlerin en hayırlısıdır."* (Al-i İmran, 3/54) diye buyurmaktadır. Bazı kimselerin aklı bu âyet-i kerime'nin zahirini anlamakta zorlanabilirler. Bizim tevile ihtiyacımız bulunmadığına göre acaba Allah hileye karşılık verenlerin en hayırlısı nasıl olabilir?

CEVAB: Konu Allah'ın lutfuyla kolaydır. Çünkü bizler hile (mekr)in mekr olmak bakımından her zaman için kötü olmakla nitelendirilemeyeceğini biliyoruz. Hile (mekr) her zaman ve ebediyyen hayır ile de nitelendirilemez. Nice kâfir vardır ki müslüman kimseye hile yapmakta tuzak hazırlamaktadır fakat bu müslüman akıllı, kavrayışlı olduğundan saf ve belki ahmak bir kimse hiç olmadığından ötürü hasmı olan kâfirin hilelerine karşı daima uyanıktır. O bakımdan o kimseye karşı daima onun hilelerine zıt hilelerini boşa çıkartacak şekilde davranışlarda bulunur. Öyle ki sonuçta bu müslüman güzel karşılıklarıyla kâfirin kötü hilelerini boşa çıkarmış olur. Bu durumda acaba bu müslüman kâfire karşı hile yaparken meşru olmayan bir iş yaptığını söyleyebilir miyiz? Böyle bir şeyi hiç kimse söylemez.

Peygamber (s.a)'ın: "Harb hud'a (hile)dır."[1] buyruğundan bu gerçeği anlamanız kolay bir iştir. Bu durumda hud'a (hile) hakkında söylenebilecekler aynen mekr (hile, tuzak) hakkında da söylenebilir. Buna göre müslümanın, müslüman kardeşine karşı hud'a (hilekarlık) yapması haramdır fakat müslümanın Allah'ın ve Rasûlünün düşmanı olan kâfire karşı hile yapması haram değildir. Hatta bu vacibtir. Aynı

---

[1] Buhari, 3030; Müslim, 1740

şekilde müslümanın kendisine karşı hile yapmak ve tuzak kurmak (mekr etmek) isteyen kâfire karşı onun mekrini boşa çıkartacak şekilde hileler düzenlemesi güzel bir mekrdir. Bu örnekte her iki taraftakiler de insandır.

Peki kadir, alîm ve hakîm olan alemlerin Rabbi hakkında ne diyebiliriz?

İşte onun bütün mekredicilerin mekrini boşa çıkardığını görürüz. Bundan dolayı yüce Allah:*"Allah mekredenlerin (hilelere karşılık verenlerin, hileleri boşa çıkartanların) en hayırlısıdır."* diye buyurmuştur. Yüce Rabbimiz kendi zatını bu sıfat ile nitelendirmekle dikkatlerimizi şuna çekmektedir: Mekr insan tarafından yapılacak olsa dahi her zaman yerilecek bir şey değildir. Çünkü yüce Allah: "Mekredenlerin hayırlısı" diye buyurmuştur. O halde bir tarafta hayır ile mekr yapan vardır, diğer taraftan şer ile mekr yapan vardır. Hayır ile mekr yapan yerilmez. Yüce Allah da buyurduğu gibi:*"O mekr yapanların hayırlısıdır."* Özetle diyoruz ki: Hatırına her ne gelirse gelsin, Allah senin hatırına gelenden farklıdır. İnsan yüce Allah'a yakışmayan bir hususu vehmedecek olursa baştan hata ettiğini bilmelidir. İşte bu âyet-i kerime aziz ve celil olan Allah'a bir övgüdür. Burda şanı yüce Allah'a nisbeti caiz olmayan herhangi bir hususta sözkonusu değildir.

SORU 6:*"Kim İslamdan başka bir din ararsa ondan asla kabul olunmaz."* âyet-i kerimesi ile*"iman edenlerle yahudiler, sabiîler ve hristiyanlardan kim Allah'a ve ahiret gününe iman edip, iyi amellerde bulunursa onlar için hiçbir korku yoktur, onlar üzülecek de değillerdir."* (el-Maide, 5/69) âyetlerini birarada doğru bir şekilde nasıl anlayabiliriz?

CEVAB: Sorudan anlaşıldığı şekliyle iki âyet-i kerime arasında çelişki (tearuz) yoktur. Çünkü birinci âyet olan "İslam âyeti" yüce Allah'ın ikinci âyet-i kerimede kendilerini:*"Onlar için hiçbir korku yoktur, onlar üzülecek de değillerdir."* diye

nitelendirdiği o kimselere İslam davetinin ulaşmasından sonradır. Bu kimseler arasında yüce Allah sabîileri de sözkonusu etmiştir. Sabîilerin sözkonusu edildikleri yerde hatıra ilk gelen onların yıldızlara tapan bir kavim olduklarıdır. Fakat gerçekte onlar önceleri tevhid ehli iken sonradan şirke düşmüş herbir topluluğun adıdır. Buna göre sabîiler önceleri muvahhid kimseler idi. Daha sonra şirk ve yıldızlara ibadet aralarında görülür oldu. Bu âyette kendilerinden sözedilen kimseler mü'min ve muvahhid olan kimselerdir. Bunlar ise İslam davetinin gelmesinden önce böyle idiler. Yani onlar bu yönleriyle yahudiler ve hristiyanlar gibidir. Yahudi ve hristiyanlar da sabîilerin sözkonusu edildiği aynı çerçevede zikredilmektedir. Burada sözü edilenler vaktiyle kendi dinlerine sıkı sıkıya sarılmış olanlardır. O halde bunlar da*"onlar için hiçbir korku yoktur, onlar üzülecek de değillerdir"* diye sözedilenlerdendirler.

Fakat yüce Allah Muhammed (s.a)'ı İslam dini ile gönderdikten ve İslam daveti yahudi, hristiyan ve sabîi olan bu insanlara ulaştıktan sonra onlardan İslam dininden başkası kabul edilmez.

Buna göre yüce Allah'ın; "Her kim İslam dininden başka bir din ararsa" buyruğu İslam dininin Allah'ın Rasûlü Muhammed (s.a)'ın dili ile tebliğ edilmesinden ve İslam davetinin o kimseye ulaşmasından sonra ondan İslam dininden başkası kabul edilmez demektir.

Rasûlullah (s.a)'ın İslamı getirmesinden önce bulunanlar yahutta bugün yeryüzünde İslam daveti kendilerine ulaşmamış olanlar yahut İslam daveti kendilerine ulaşmış olmakla birlikte temelinden ve gerçek şeklinden tahrif edilmiş surette ulaşmış olanlar örnek gösterilebilir. Nitekim bir vesile ile örnek olarak Kadıyanilerden sözetmiştim. Bunlar günümüzde Avrupa ve Amerika'da birçok yere yayılmış ve İslama davet etmektedirler. Fakat onların davet ettikleri İslam ile Allah'ın dini olan İslam arasında hiçbir alaka yoktur. Çünkü onlar Peygamberlerin

sonuncusu Muhammed (s.a)'dan sonra başka peygamberlerin geleceğini de kabul ediyorlar. İşte Kadıyani İslama davet edilip, hak olan İslamın daveti kendilerine ulaşmamış bulunan bu Avrupalı ve Amerikalılar iki kısma ayrılırlar:

Bunların bir bölümü önceki bir din üzeredirler ve bu dine sımsıkı sarılmaktadırlar. İşte:*"Onlar için hiçbir korku yoktur ve onlar üzülmezler de."* âyeti buna göre yorumlanır.

Bir bölümü ise -günümüzün müslümanlarının çoğunun hali gibi- bu hak dinden sapmış bulunuyorlar, bu gibi kimselere karşı delil gereği gibi ortaya konulmuştur.

İslamdan önce ya da sonra İslam davetinin mutlak olarak kendilerine ulaşmadığı kimselere gelince bu gibi kimselere ahirette özel bir muamele yapılacaktır. O da şudur: Yüce Allah onlara diğer insanlar dünya hayatında sınandıkları gibi kendilerini sınamak üzere bir rasûl gönderir. Kıyamet günü arasatında o rasûlün çağrısını kabul edip ona itaat eden kimse cennete gider, ona isyan eden kişi de cehenneme girecektir.[1]

SORU 7: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:*"Onu anlayamasınlar diye kalblerine perdeler, kulaklarına ağırlık koyduk."* (el-En'am, 6/25) Bazı kimseler bu âyet-i kerimeden cebr (zorlama) kokusu almaktadırlar. Bu hususta sizin görüşünüz nedir?

CEVAB: Buradaki kılmak (mealde koymak) kevnî bir kılıştır. Bunu anlayabilmek için ilahi iradenin anlamını açıklamak gerekmektedir. İlahi irade iki kısma ayrılır: Şer'î irade, kevnî irade.

Şer'î irade: Yüce Allah'ın kulları için şeriat kıldığı ve onları yerine getirmeye teşvik ettiği farklı hükümleriyle itaatler ve ibadetlerdir. Farzlardan mendublara kadar bütün

---

1 Silsiletu'l-Ahadiysi's-Sahiha, 2468

hükümlerdir. Bu itaat ve ibadetleri şanı yüce Allah irade eder, diler ve sever.

Kevnî iradeye gelince bu da bazan Allah'ın teşrî buyurmadığı fakat takdir ettiği şeylerden olabilir. Bu iradeye kevnî irade adının verilmesi yüce Allah'ın şu buyruğundan hareketledir:*"O bir şeyi irade etti mi ona emri sadece ol demesidir. O da oluverir."* (Yasin, 36/82) Buradaki "bir şey" lafzı herşeyi kapsayan nekre (belirtisiz) bir isimdir. Bu ister itaat olsun, ister masiyet olsun. Bu da şanı yüce Allah'ın "ol" demesiyle olur. Yani onun iradesi, kaza ve kaderiyle meydana gelir. Bizler ister itaat, ister masiyet olsun herşeyi kuşatıcı bir özelliğe sahib olan bu kevnî iradenin ne olduğunu bildiğimize göre kaza ve kader konusuna gözatmamız kaçınılmaz bir hal almaktadır. Çünkü yüce Allah'ın:*"O bir şeyi diledi mi ona emri sadece ol demesidir. O da oluverir."* buyruğunun anlamı şudur: Yüce Allah'ın kendisine "ol" dediği hususu mutlaka meydana gelmesi gereken mukadder bir emir olarak tesbit etmiş olur. Çünkü herbir şey yüce Allah'ın nezdinde bir kader iledir. Bu da aynı şekilde hem hayrı, hem şerri kuşatır. Fakat biz sakaleyn ile -Allah tarafından birtakım emirlere muhatab, mükellef olan insanlar ve cinler ile- alakalı olan bölümü bakımından bizim neler yapabileceklerimizi gözönünde bulundurmamız gerekiyor. Bizim yaptıklarımız ya katıksız olarak kendi irade ve tercihimiz ile ortaya çıkar yahutta bize rağmen olur. Bu ikinci kısım ile itaatin de, masiyetin de ilgisi yoktur. Bunun sonuncunda cennet ya da cehennem de sözkonusu olmaz. Şer'î hükümlerin kendisi ile alakalı bulunduğu husus ise birinci kısımdır. İnsanın cennet yahut cehennem ile karşılık görmesi sözkonusu olan da budur. Yani insanın iradesiyle yaptığı kendi kazanması ve tercihi ile çabalayıp durduğu hususlar dolayısıyla hesaba çekilir. Bu yaptıkları hayırsa hayır, karşılıklı şer ise şer karşılık görür.

İnsanın işlerinin büyük bir bölümünde tercihte bulunabilecek durumda olması şer'an ve aklen tartışılması sözkonusu olmayacak kadar açık bir gerçektir.

Şer'î bakımdan konuya bakacak olursak insanın emr olunduğu hususları işlemek ile kendisine yasak kılınan hususları da terketmekle emrolunduğuna dair kitab ve sünnetin nassları tevatür derecesindedir. Bu nasslar zikredilemeyecek kadar çoktur.

Aklî bakımdan konuyu ele alacak olursak heva ve özel maksattan arınmış olan her insan açıkça şunu görür ki kişi konuşunca, yürüyünce, yemek yiyince, bir şeyler içince, kendi tercihi çerçevesinde olan herhangi bir işi yapınca, kendi tercihiyle, kendi seçimiyle yapar ve bu hususta hiçbir şekilde mecbur edilmemektedir. Ben şu an için konuşmak istersem konuşurum. Tabiat-ı haliyle buna beni mecbur eden kimse yoktur fakat bu takdir edilmiş bir husustur. Bu sözümün anlamı da şudur. Bu takdir edilmiş olmakla birlikte yani benim söylediğim ve konuştuğum bu şeyleri kendi tercih etmemle birlikte takdir edilmiştir. Bununla birlikte ben, benim bu konuşmayı yapıp yapmamakta serbest tercih sahibi olduğum hususunda şüphede bulunan kimselere böyle olduğunu isbatlamak için konuşmayıp susabilirim.

O halde vakıa bakımından insanın tercih ve seçim sahibi olduğu münakaşa edilecek ve tartışılabilecek bir konu değildir. Aksi takdirde böyle bir konuda tartışan bir kimse aslında safsataya düşer ve apaçık gerçekler hususunda tereddütler uyandırmak ister. İnsan böyle bir aşamaya geldi mi artık onunla konuşmanın anlamı da yoktur.

O halde insanın amelleri iki kısımdır. İstek ve tercihi ile yaptıkları ve zorunlu olarak yaptıkları. Zorunlu olarak yaptıklarıyla ilgili bizim söyleyecek bir sözümüz yoktur. Ne şer'î açıdan, ne de vakıa bakımından. Çünkü şeriat ancak istek ve tercih ile yapılabilen işlerle alakalıdır. İşte gerçek budur. Bu gerçeği zihnimize yerleştirdiğimiz takdirde o vakit az önce

geçen:*"... Kalblerine perdeler... koyduk."* (el-En'am, 6/25) buyruğunu da anlayabiliriz. Buradaki "koymak, kılmak" kevnî bir yaratmaktır. Daha önceki: "O bir şeyi diledi mi ona emri..." âyetini de hatırlamamız gerekmektedir. Buradaki irade ise kevnî iradedir. Fakat yüce Allah'ın kalblerine perde koyduğu kimselere rağmen bu perdeler konulmuş değildir.

Maddi açıdan buna örnek: İnsan yaratıldığında eti yumuşacık yaratılır. Sonra büyüdükçe eti sertleşir, kemiği güçlenir. Ancak bütün insanlar bu noktada eşit değildirler. Mesela şu insan ders ve ilme kendisini vermiş, bu insanın güçlenecek tarafı neresidir? Onun aklı güçlenir, dimağı, zihni meşgul olduğu cihet ile güç kazanır ve bütün çabaları ile ona odaklanır. Fakat bedeni açıdan vücudu güçlenmez, adaleleri gelişmez.

Bunun aksi de tamamen aksinedir. Burada da bütünüyle maddi alana odaklanmış bir kişi var. Hergün günümüzdeki ifadesiyle sportif çalışmalar yapmaktadır. Böyle birisinin adaleleri güçlenir, bedeni kuvvet kazanır. Kimi zaman vakıada, kimi zaman da fotoğraflarda gördüğümüz şekilde bir vücuda sahib olur. Mesela bu şampiyonların bedenleri bütünüyle adalelere dönüşür. Bu kişi böyle mi yaratıldı? Yoksa adale yoğunluğu fazla bu güçlü bünyeyi kendisi mi elde etti? Şüphesiz ki bu kendi kazancı ve tercihiyle ulaştığı bir sonuçtur.

İşte sapıklığında, inadında, küfür ve inkarında devam edip giden insanın örneği de aynen budur. Bu kişi sonunda "er-Ram" denilen noktaya ulaşır. Yüce Allah'ın onların kalbleri üzerinde yarattığı perdelenmeye kadar gelir. Bu Allah'ın bu işi ona dayatması veya onları buna mecbur etmesinin bir sonucu değildir. Bu ancak onların kazanç ve tercihlerinin bir neticesidir. İşte bu kâfir insanların kendi kazançlarıyla ulaştıkları bu kevnî yaratış budur. Onlar cahillerin kendilerine dayatıldığını vehmettikleri bu noktaya kendileri ulaşıyorlar. Gerçek şu ki bu durum onlara dayatılmamış, buna mecbur

edilmemişlerdir. Bu tamamıyla onların kendi elleriyle kazandıklarıdır ve şüphesiz Allah kullara zulmetmez.

SORU 8: Mushafı öpmenin hükmü nedir?:

CEVAB: Bu bizim inancımıza göre: "Sonradan çıkartılmış işlerden alabildiğine sakının. Çünkü sonradan çıkartılmış herbir iş bir bid'attir ve herbir bid'at bir sapıklıktır."[1] ile: "Her sapıklık cehennem ateşindedir."[2] şeklindeki hadislerin bir bölümünü teşkil ettiği hadislerin genel çerçevesine girmektedir. Bu cüz'î mesele hakkında çoğu kimsenin özel bir tutumu vardır. Bunlar bunda ne var ki derler. Bu olsa olsa bu Kur'ân-ı Kerim'in tazim edildiğinin, tebcil edildiğinin dışa yansıtılmasından ibarettir. Biz de bunlara doğru söylüyorsunuz diyoruz. Gerçekten bu davranışta sadece Kur'ân-ı Kerim'in tazim ve tebcili sözkonusudur. Fakat acaba tazim ve tebcil ilk nesil olan Allah Rasûlünün ashabının farkına varmadıkları bir husus muydu? Ondan sonra gelenler ve onlardan sonra gelenler (tabîin ve etbau't-tabîin) bunun farkında değiller miydi? Şüphesiz cevab selef alimlerinin dedikleri şekilde: Eğer bu iş bir hayır olsaydı elbette onlar bizden önce bu işi yaparlardı şeklindedir.

Bu bir husus, diğeri de şudur: Acaba herhangi bir şeyin öpülmesinde esas olan hüküm caiz oluşu mudur? Yoksa aslolan onun men edilmesi yani yasaklanması mıdır?

İşte burada Buhari ve Müslim'in sahihlerinde kaydettikleri hadisi zikretmek kaçınılmaz oluyor. Böylece öğüt almak isteyen öğüt alsın ve günümüz müslümanlarının salih seleflerinden, onların fıkıhlarından ve onların karşı karşıya kaldıkları meseleleri nasıl ele alıp çözümlediklerinden ne kadar uzakta olduğunu anlayabilsin.

---

1 Sahihu't-Terğib ve't-Terhib, I/92/34

2 Salatu't-Teravih, s.75

Sözü geçen hadis şudur: Abis b. Rabia dedi ki: Ben Ömer b. el-Hattab'ı (r.a) Hacer-i Esved'i öperken ve bu arada şöyle derken gördüm: "Ben senin gerçekten fayda veremeyen, zarar veremeyen bir taş olduğunu çok iyi biliyorum. Eğer Rasûlullah (s.a)'ın seni öptüğünü görmemiş olsaydım. Ben de seni öpmezdim."[3]

Peki Ömeru'l-Faruk'un söylediği: Eğer ben Rasûlullah (s.a)'ı seni öperken görmemiş olsaydım, ben de seni öpmezdim sözünün anlamı nedir?

O halde Ömer Hacer-i Esved'i öperken sahih hadiste de belirtildiği üzere "Hacer-i Esved cennettendir"[4] buyruğuna rağmen acaba kendisinin uydurduğu bir felsefeye dayanarak mı öpmüştü? Böylelikle soranın sorusunda olduğu gibi bu Allah'ın kelamıdır ve biz onu öpüyoruz diye mi düşünmüştü. Acaba Ömer işte bu taş takva sahiblerine vaadolunan cennetin eserlerinden birisidir. Bu sebebten ben de onu öpüyorum. Bu hususta onu öpmenin meşruiyetini bana açıklaması için Rasûlullah (s.a)'dan gelme bir nassa da ihtiyacın yoktur mu demişti. Yoksa bazı kimselerin söylemek istediği gibi bu cüz'î meselede bile bizim kendisine davet ettiğimiz ve felsefi mantık adını verdiğimiz mantıkla mı hareket ediyordu. Bu mantık ise Rasûlullah (s.a)'a ve kıyamet gününe kadar onun sünnetini izleyenlerin sünnetine tabi olmakta ihlasla davranmaktır. İşte Ömer'in konumu tavrı da buydu. O: Ben Rasûlullah (s.a)'ı seni öperken görmemiş olsaydım, seni öpmezdim diyordu.

O halde bu gibi öpmelerde aslolan bizlerin bu hususta uygulana gelmiş bir sünnete göre hareket etmemizdir. Az önce işaret ettiğimiz gibi işlere kendimiz bu güzel bir şeydir, bunda ne var ki diye hüküm vermeye kalkışmamalıyız. Hep beraber Zeyd b. Sabit'in tavrını hatırlayalım. Nasıl Ebu Bekir ve Ömer'in kendisine Kur'ân'ı kaybolmaktan korumak üzere

---

3 Sahihu't-Terğib ve't-Terhib, I/94/41

4 Sahihu'l-Cami, 3174

Kur'ân'ı toplama teklifine karşı nasıl tavır takınmıştı, o şöyle demişti: Rasûlullah (s.a)'ın yapmadığı bir işi nasıl yaparsınız?

Bugün müslümanlar kesinlikle dinlerinde böyle bir fıkha (böyle bir titiz anlayışa) sahib değildirler.

Mushafı öpen kimseye: Rasûlullah (s.a)'ın yapmadığı bir işi nasıl yaparsın? diye söylenecek olursa o size gerçekten hayret verici pek çok cevab verecektir. Bunlardan birisi kardeşim bunda ne var ki cevabıdır. Bununla biz Kur'ân' tazim ediyoruz. Ona şöyle cevab veririz: Kardeşim buna karşılık sana şöyle sorulur: Acaba Rasûlullah (s.a)'ın kendisi Kur'ân-ı Kerim'i tazim etmiyor muydu? Şüphesiz o da Kur'ân'ı tazim ediyordu. Bununla birlikte onu öpmedi yahut şöyle derler: Sen bizim Kur'ân'ı öpmemize nasıl tepki gösterirsin? İşte sen de arabaya biniyorsun, uçakla yolculuk yapıyorsun. Bunlar da bid'at türünden şeylerdir. İşte bu duyduğunuza karşı şöyle cevab verilir: Dalaletin kendisi olan bid'at ancak din ile alakalı olan hususlardakiler içindir.

Dünya ile ilgili olanlara gelince bu yeni çıkan şeyler caiz olabilir, haram olabilir fakat böyle bir şey açıkça bilinen bir husustur. Ayrıca bunun örneklendirilmesine de gerek yoktur.

Haccetmek üzere Allah'ın Beyt-i Haram'ına yolculuğa çıkıp uçağa binen bir kimsenin bu davranışı şüphesiz ki caizdir. Uçağa batıya gidip orayı ziyaret etmek üzere yolculuk yapan bir kimsenin bu yolculuğu ise şüphesiz ki bir masiyettir.

Bir kimseye niçin bu işi yapıyorsun diye sorulan taabbudî hususlara gelince ona da: Allah'a yakınlaşmak için diye cevab verilir.

Buna göre diyoruz ki: Şanı yüce Allah'a ancak teşrî ettiği hususlar ile yaklaşmak imkanı vardır fakat burada ben bir hususu hatırlatmak istiyorum. Kanaatimce bu: "Herbir bid'at bir sapıklıktır" kaidesinin temellendirilmesi ve güçlendirilmesi için oldukça önemlidir. Kesinlikle bu gibi hususlarda aklın o işleri güzel görmesinin hiçbir müdahalesi yoktur.

Seleften birisi şöyle diyor: Bir bid'at ortaya çıktı mı mutlaka bir sünnet öldürülmüş olur.

Ben bu gerçeği sonradan ortaya çıkmış olan işleri iyice izlediğimden ötürü bu sonradan ortaya çıkan hususların Rasûlullah (s.a)'ın getirdiklerine çoğu zaman nasıl muhalefet ettiğini araştırdığımdan ötürü bu gerçeği elle tutulurcasına hissediyorum.

Gerçekten ilim ve fazilet ehli olan bir kimse okumak üzere bir mushafı eline aldığı vakit onu öptüklerini görmezsiniz. Bunlar onda olanların gereğince amel ederler. Duygularını dizginleyecek hiçbir ilkeleri olmayan avâma gelince onlar bu işte ne var derler ve Kur'ân gereğince amel de etmezler.

O bakımdan biz de diyoruz ki: Bir bid'at ortaya çıkarıldı mı mutlaka bir sünnet öldürülür.

Bu bid'atin bir benzeri bir diğer bid'atte şudur: Hala kalblerinde bir iman kalıntısı olan fasıkların bile müezzinin ezanını duyduklarında hemen ayağa kalkarlar. Niye ayağa kalkıyorsunuz diye onlara sorarsanız yüce Allah'ı tazim için derler fakat mescide gitmezler. Tavla, satranç ve benzeri oyunlarına devam ederler. Bununla birlikte onlar bu şekilde ayağa kalkmakla Rabbimizi tazim ettiklerini sanıyorlar. Böyle bir ayağa kalkış nereden gelmiştir. Elbette bu konuda uydurulmuş ve aslı astarı olmayan bir hadise dayanılarak yapılmaktadır. O da: "Ezanı duyduğunuzda ayağa kalkınız." anlamındaki uydurma rivayettir.[5]

Bu hadisin aslı yoktur fakat bazı zayıf ve uydurmacı raviler tarafından tahrif edilmiştir. Bunlar "deyiniz" (demek olan kûlu) yerine "kalkınız" (demek olan kûmu) deyivermişlerdir. Böylelikle sahih olan: "Ezanı duyduğunuzda (müezzinin) dediği gibi deyiniz, sonra bana salat getiriniz..."[6]

---

5 Silsiletu'l-Ahadiysi'd-Daifa, 711

6 Müslim, 384

Hadis kısaltılmış olmakta (ve değiştirilmiş olmakta)dır. Şimdi şeytanın insana bir bid'ati nasıl süslü gösterdiğine ve o kimseyi Allah'ın şiarlarını tazim eden bir mümin olduğuna nasıl ikna ettiğine bakınız. Buna delil de güya mushafı alıp öpmek, ezanı duyduğu vakit ayağa kalkmakmış.

Peki bu kimse Kur'ân gereğince amel ediyor mu? Hayır, Kur'ân gereğince amel etmiyor. Mesela namaz kılmaz fakat haram yemiyor mu, faiz yemiyor mu, faiz vermiyor mu, insanlar arasından Allah'a kendileri sebebiyle isyanın arttığı araçları yaygınlaştırmıyor mu? Acaba, acaba... Ardı arkası gelmez sorular. İşte bundan dolayı bizler Allah'ın bizim için teşrî buyurmuş olduğu itaat ve ibadetlerin sınırını aşmayız. Onlara bir tek harf dahi ilave etmeyiz. Çünkü durum Peygamber efendimizin buyurduğu gibidir: "Allah'ın size emrettiği her ne varsa mutlaka ben de onu size emretmişimdir, ondan geriye hiçbir şey bırakmamışımdır."[7]

Senin bu yaptığın iş ile sen Allah'a mı yakınlaşmak istiyorsun. Eğer bunun cevabı evet ise o vakit bu hususta Rasûlullah (s.a)'dan bize bir nass getir.

Cevab: Hayır böyle bir nass yoktur. O halde bu bir bid'attir ve herbir bid'at sapıklıktır, her sapıklıkta ateştedir.

Hiç kimse böyle bir şeyi olmayacak (müşkil) bir husus olarak görerek: Bu mesele bu kadar basit iken yine de dalalet olabilir mi ve bu işi yapan cehennemde mi olacaktır diye sormasın.

İşte bu mesele hakkında İmam Şatıbî şu cevabı vermiştir: "Herbir bid'at ne kadar küçük olsa dahi yine de sapıklıktır." Onun sapıklık olduğu hususunda bu hüküm verilirken bid'atin bizatihi kendisine bakılmaz. Aksine bu hüküm verilirken bid'atin mevzu bahis olduğu yere bakılır. Bu yer neresidir? Bu yer eksiksiz ve mükemmel İslam şeriatidir. Hiç kimse küçük ya da büyük bir bid'at ile bir eksikliği

---

7 Silsiletu'l-Ahadiysi's-Sahiha, 1803

tamamlamak iddiasında olamaz. Mücerred olarak o bid'ati ortaya koyduğundan dolayı değil, o bu davranışı ile yüce Rabbimize ve şanlı Peygamberimize karşı eksik bıraktıklarını vehmettiren bir izlenim verdiğinden dolayı bu bid'at sapıklıktır.

SORU 9: Kur'ân-ı Kerim'i nasıl tefsir etmemiz gerekir?

CEVAB: Yüce Allah Kur'ân-ı Kerim'i Rasûlü Muhammed (s.a)'ın kalbine insanları küfrün ve cahilliğin karanlıklarından İslamın nuruna çıkarmak üzere indirmiştir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:*"Elif, Lam, Ra. Bu insanları Rablerinin izniyle karanlıklardan nura yegane galib, hamde layık olan Allah'ın yoluna çıkarman için sana indirdiğimiz bir kitabtır."* (İbrahim, 14/1) Rasûlünü de Kur'ân-ı Kerim'de bulunan hususları açıklayıcı, tefsir edici ve gerekli açıklamaları yapmak üzere göndermiştir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:*"İnsanlara kendilerine ne indirildiğini açıklayasın diye sana da bu zikri (Kur'ân'ı) indirdik."* (en-Nahl, 16/44)

Buna bağlı olarak sünnet-i seniyye Kur'ân-ı Kerim'de bulunan hususları tefsir edici ve açıklayıcı olarak gelmiştir. Sünnet-i seniyyede yüce Allah'tan gelen bir vahiydir. Nitekim şöyle buyurulmaktadır:*"O kendi hevasından bir söz söylemez. O bildirilen bir vahiyden başkası değildir."* (en-Necm, 53/3-4)

Peygamber (s.a) da şöyle buyurmuştur: "Dikkat edin şüphesiz ki bana Kur'ân ve onunla birlikte onun bir benzeri verilmiştir. Şuna dikkat edin aradan fazla bir zaman geçmeyecek, karnı tok bir adam koltuğuna oturmuş şöyle diyecektir: Siz bu Kur'ân'a bakınız. Onda helal diye bulduğunuzu helal biliniz, haram diye bulduğunuzu haram belleyiniz. Şunu bilin ki Rasûlullah (s.a)'ın haram kıldıkları tıpkı Allah'ın haram kıldıkları gibidir."[1]

---

[1] Tahricu'l-Mişkat, no:163

O halde Kur'ân-ı Kerim'in kendisi ile tefsir edilip açıklanacağı ilk dayanak sünnet ile birlikte Kur'ân-ı Kerim'dir. Sünnet ise Rasûlullah (s.a)'ın sözleri, fiilleri ve takdirleridir. Bundan sonra başta Peygamber (s.a)'ın ashabı olmak üzere tefsir ilminin bilginleri gelir. Bunların da başında Abdullah b. Mesud (r.a) gelir. Çünkü o bir taraftan Peygamber (s.a)'ın erken dönemlerde iman etmiş bir sahabesidir, diğer taraftan Kur'ân-ı Kerim'e dair soru sormaya, onu iyice anlamaya ve onun açıklamalarını bellemeye özel itina göstermiştir. Bundan sonra Abdullah b. Abbas (r.a) gelir. İbn Mesud onun hakkında "o Kur'ân'ın tercümanıdır" demiştir. Bundan sonra da bir âyetin tefsirine dair açıklamaları kendisinden sabit olmuş, hangi sahabe olursa olsun onların görüşleri gelir. El verir ki ashab-ı kiram arasında görüş ayrılığı bulunmasın. O vakit onların yaptıkları tefsiri rıza, teslimiyet ve kabul ile karşılarız. Eğer bu bulunmayacak olursa o zaman Rasûlullah (s.a)'ın ashabından tefsir öğrenmeye itina göstermiş tabîinin görüşlerini alırız. Said b. Cübeyr, Tavûs ve buna benzer Rasûlullah (s.a)'ın ashabından özellikle de az önce belirttiğimiz gibi İbn Abbas'tan Kur'ân tefsirini öğrenmekle meşhur olmuş diğer benzerleri gelir.

Diğer taraftan malesef bazı âyet-i kerimeler mücerred görüş yahutta mezhebe göre tefsir edilmektedir. Bu hususta Peygamber (s.a)'dan doğrudan bir açıklama gelmiş değildir. O bakımdan müteahhirlerden bazıları bu âyeti mezhebe uygun bir şekilde bağımsız olarak tefsir edebilmektedir. Bu ise çok tehlikeli bir husustur. Çünkü âyetler mezhebleri destekleyecek şekilde tefsir edilir. Tefsir alimleri ise mezheb müntesiblerinin tefsir ettiklerinden başka türlü o âyeti tefsir etmiş olabilirler.

Buna bir misal olarak yüce Allah'ın:*"Artık Kur'ân'dan kolay geleni okuyun."* (el-Müzzemmil, 73/20) buyruğunu verebiliriz. Bazı mezhebler bunu bizatihi tilavet olarak tefsir etmişlerdir. Yani her namazda Kur'anı Kerim'den okunması icab eden bölüm uzunca bir âyet yahutta üç kısa âyettir. Onlar bu görüşlerini Peygamber (s.a)'dan varid olmuş şu hadise

rağmen ortaya atmışlardır: "Fatiha suresini okumayanın namazı yoktur."[(2)] Bir diğer hadiste de şöyle buyurulmuştur: "Her kim Fatiha suresini okumadan bir namaz kılacak olursa o eksiktir, o eksiktir, o eksiktir tamam değildir."[(3)]

Bu iki hadisin delaleti âyetin sözü geçen şekilde tefsir edilmesi suretiyle kıraatten mutlak olarak sözettiği iddiasıyla reddedilmektedir. Onlara göre Kur'ân-ı Kerim ancak mütevatir sünnet ile tefsir edilebilir. Yani mütevatirin mütevatir olmayanla tefsiri caiz değildir. Bu sebebten ötürü âyeti re'y ile yahut mezheb ile tefsir ettiklerine dayanarak sözü geçen iki hadisi reddetmişlerdir.

Halbuki bütün ilim adamları mütekaddim ve müteahhir olanları arasında fark olmaksızın bütün tefsir alimleri âyet-i kerimedeki "okuyun" buyruğundan kastın gücünüz yettiği kadar gece namazı kılın olduğunu açıklamışlardır. Çünkü yüce Allah bu buyruğu şu âyet-i kerime çerçevesi içerisinde zikretmiştir: *"Şüphe yok ki Rabbin senin ve seninle beraber olanlardan bir kesimin gecenin üçte ikisinden az, yarısı ve üçte biri kadar ayakta durduğunuzu bilir. Gece ve gündüzü Allah takdir eder... Ve nihayet: Artık Kur'ân'dan (size) kolay geleni okuyun."* (el-Müzzemmil, 73/20) diye buyurmaktadır. Yani sizler kolayınıza geldiği kadarıyla gece namazı kılın. Dolayısıyla âyet-i kerime özel bir namazda insanın okuması gereken miktar ile ilgili değildir. Yüce Allah müslümanlara kendilerine kolay gelecek kadarıyla gece namazı kılabilecekleri hususunda kolaylık göstermiştir. Rasûlullah (s.a)'ın -bilindiği gibi- kıldığı kadar onbir rekat namaz kılmaları onlara vacib değildir. İşte âyet-i kerimenin anlamı budur. Arabça anlatım uslubunda bu cüzün zikredilip, küllün kastedilmesi kabilindendir. Buna göre yüce Allah'ın: "Okuyun" diye buyurması namaz kılın demektir. Burada bütün namazdır. Cüz

---

2 Sahihu'l-Cami, 7389

3 Sıfatu's-Salah, 97

ise Kur'ân okumaktır. Bunun sebebi ise bu bütünün içerisindeki bu cüzün önemini açıklamaktır. Bu da şanı yüce Allah'ın bir başka âyet-i kerimedeki şu buyruğunu andırmaktadır:*"Güneşin (batıya doğru) kaymasından, gecenin karanlığına kadar namazı dosdoğru kıl. Sabah Kur'ân'ını da."* (el-İsra, 17/78) Buradaki "sabah Kur'ân'ı"ndan kasıt sabah namazıdır. Burada da cüz zikredilip, küll kastedilmiştir. Bu arabça anlatım üslubunda bilinen bir şekildir.

Bundan dolayı bu âyet-i kerimenin halefleriyle selefleriyle herhangi bir görüş ayrılığı olmaksızın bütün tefsir alimlerince tefsiri açıkça ortada olduğuna göre bu hadisler ahad hadislerdir. Kur'ân'ın da ahad hadislerle tefsir edilmesi caiz değildir iddiasıyla reddedilmeleri caiz değildir. Çünkü sözü geçen âyet-i kerime Kur'ân dilini bilen alimlerin görüşleri ile tefsir edilmiştir. Bu bir. Diğer taraftan Peygamber (s.a)'ın hadisi Kur'ân'a aykırı olamaz. Aksine onu tefsir eder, açıklar. Bu cevabın baştaraflarında belirttiğimiz gibi. Bu da iki. Peki âyet-i kerimenin müslümanın namazda ister farz, ister nafile olsun okuması gereken miktar ile hiç ilgisi yokken nasıl böyle bir tefsir yapılabilir.

Az önce kaydettiğimiz iki hadise gelince bu ikisinin de ihtiva ettiği konunun namaz kılanın Fatiha'sız namazının olmayacağı hususundaki ifadeleri açıktır. "Fatiha'yı okumayanın namazı yoktur."(4) ile "kim Fatiha'yı okumadan bir namaz kılacak olursa o eksiktir, o eksiktir, o eksiktir tamam değildir."(5)

Yani böyle bir namaz eksiktir. Kim namazını eksik bırakarak ayrılırsa namaz kılmamış olur. O vakit onun kıldığı namaz batıl olur. Birinci hadisten açıkça anlaşıldığı gibi.

Şimdi biz bu gerçeği açıkça anladığımıza göre o vakit bizler Peygamber (s.a)'dan gelen hadis kitablarında rivayet

---

4 ve

5 Az önce geçti.

edilen hadislere rahat bir kalble güven duymalıyız. Daha sonra bu hadislerin sahih senedlerine güvenmeliyiz. Bu çağda duyduğumuz hadislerin felsefesi ile alakalı gerekçelerle haklarında şüphemiz olmamalıdır. Çünkü bu felsefe şöyle diyor: Bizler ahkama dair varid olmayıp, akaid ile alakalı oldukları takdirde ahad hadislere itibar edemeyiz. Çünkü akide ahad hadisler üzerinde yükselmez.

Bunlar bu iddiadadırlar. Bizler ise şunu biliyoruz ki Peygamber (s.a) kitab ehlini kendisi tek bir kişi olmakla birlikte tevhid akidesine davet etmek üzere Muaz'ı göndermiştir.(6)

Kur'ân-ı Kerim'i nasıl tefsir etmemiz gerektiği ile alakalı yapmak istediğim açıklama bu kadarı ile yeterli görülmelidir.

Allah'ın Peygamberimiz Muhammed'e, onun aile halkına, ashabına kıyamet gününe kadar onlara güzel bir şekilde tabi olacaklara salat ve selam buyursun, bereketler ihsan etsin. Alemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun.

---

6 Buhari, 1458; Müslim, 19.